

Περιγραφή της πρότασης για διδακτορική διατριβή με θέμα:

“Περιστατικά επιθετικής συμπεριφοράς στο σύγχρονο δημόσιο δημοτικό σχολείο: διερεύνηση των παραμέτρων διαφοροποίησης υπό το πρίσμα του ατομικού προφίλ των μαθητών”

α. Τεκμηρίωση αναγκαιότητας – Στοχοθεσία

Η εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς των μαθητών αποτελεί ένα δυσεπίλυτο ζήτημα στο σύγχρονο δημόσιο ελληνικό σχολείο, το οποίο διαταράσσει την ομαλή σχολική ζωή. Οι συγκρούσεις μεταξύ του μαθητικού δυναμικού είναι ένα σύνηθες φαινόμενο που απασχολεί καθημερινά τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές. Αξίζει να αναφερθεί ότι τα τελευταία χρόνια έχει πάρει μεγάλη διάσταση τόσο σε ελληνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού (Παρατηρητήριο για τη βία στο σχολείο, 2016).

Το πρόβλημα της σχολικής βίας και επιθετικής συμπεριφοράς των μαθητών προκαλεί σοβαρές συνέπειες στη ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού αλλά και στη διαδικασία της μάθησης (Επιμορφωτικό υλικό για στελέχη εκπαίδευσης και εκπαιδευτικούς, 2015).

Ο όρος “σχολικός εκφοβισμός” μελετήθηκε πρωτίστως από τον Dan Olweus τη δεκαετία του '70. Σύμφωνα με τον Olweus (1978), σχολικός εκφοβισμός θεωρείται η συστηματική επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση παιδιών από τους συνομήλικους τους. Ειδικότερα, οι Smith, Schneider, Smith, and Ananiadou (2004:547) έχουν ορίσει τον σχολικό εκφοβισμό «ως ένα ιδιαίτερο εχθρικό είδος επιθετικής συμπεριφοράς το οποίο διακρίνεται από επαναλαμβανόμενες πράξεις εναντίον πιο αδύναμων θυμάτων που δεν μπορούν να υπερασπιστούν τον εαυτό τους».

Στα περιστατικά σχολικής βίας, εμπλέκονται πάντα δύο αντικρουόμενες πλευρές, ο “θύτης” και το “θύμα”. Ο θύτης -μπορεί να είναι ένα μεμονωμένο άτομο ή μία ομάδα ατόμων- διακρίνεται από υπεροχή (σωματική ή άλλου είδους) σε σχέση με το θύμα. Αντιθέτως, το θύμα, συνήθως χαρακτηρίζεται από χαμηλή αυτοεκτίμηση, αδυναμία και αίσθημα ταπείνωσης (Χηνάς Π., Χρυσαιφίδης Κ., (2000).

Η εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς στο σχολικό πλαίσιο διακρίνεται κυρίως στις εξής μορφές (Κουράκης, 2009):

- λεκτική βία που εκδηλώνεται με χλευασμό, απειλές, εξύβριση, αρνητικό - ειρωνικό σχολιασμό
- φυσική / σωματική βία που εκδηλώνεται με πρόκληση σωματικής βλάβης
- ψυχολογική βία που εκδηλώνεται με συστηματικό κοινωνικό αποκλεισμό του θύματος από ομαδικές δραστηριότητες.
- σεξουαλική – διαδικτυακή βία (“cyber – bullying”) - ο πλέον πρόσφατος τύπος εκδήλωσης βίας

Στην Ελλάδα το φαινόμενο της ενδοσχολικής βίας έχει αρχίσει να διερευνάται σχετικά πρόσφατα και σύμφωνα με τις σχετικές έρευνες έχει λάβει αξιοσημείωτες διαστάσεις ήδη από το δημοτικό σχολείο. Ειδικότερα, σύμφωνα με τους Boulton και συνεργάτες (2001) περίπου ο μισός μαθητικός πληθυσμός των σχολείων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Αθήνα που μελετήθηκαν έχουν εμπλακεί σε περιστατικά σωματικής βίας (58,9% των αγοριών και 47,4% των κοριτσιών) ή/και επεισόδια λεκτικής βίας (51,5% των κοριτσιών και 58,4% των αγοριών). Επιπλέον, οι Pateraki & Houndoumandi (2001) σε έρευνα που διεξήγαγαν σε δημοτικά σχολεία της Αθήνας κατέγραψαν ότι το 14,7% των μαθητών χαρακτηρίζουν τους εαυτούς τους ως θύματα εκφοβισμού, το 6,25% ως θύτες και το 4,8% ως θύτες και θύματα. Ακόμη, ανάλογα ποσοστά καταγράφονται σε έρευνα της Ανδρέου (2000), όπου το 47,5% του δείγματος μαθητών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης συμμετείχε σε περιστατικά βίας ως δράστης, ως θύμα ή ως δράστης και θύμα.

Όπως είναι γνωστό, τα τελευταία χρόνια έχει καταγραφεί μία αυξητική τάση του ποσοστού των μεταναστών στα ελληνικά δημόσια σχολεία, ιδιαίτερα εμφανής σε υποβαθμισμένες περιοχές. Επιπλέον, η οικονομική κρίση ενίσχυσε τη διαφοροποίηση του προφίλ του μαθητικού δυναμικού ακόμα και μέσα στα πλαίσια της ίδιας εκπαιδευτικής περιφέρειας (π.χ. Περιφέρεια Αττικής). Χαρακτηριστική είναι άλλωστε η σύνδεση της εθνοπολιτισμικής ετερότητας με τον κίνδυνο εκδήλωσης φαινομένων επιθετικής συμπεριφοράς στο σχολικό πλαίσιο (Νικολάου, 2004).

Επιπροσθέτως, η εμφάνιση περιστατικών σχολικής βίας έχει συνδεθεί με προβλήματα συμπεριφοράς των μαθητών. Ειδικότερα, το σύνδρομο υπερκινητικότητας (ADHD) έχει συσχετιστεί άμεσα με την άσκηση ενδοσχολικής βίας στα αγόρια και με τη θυματοποίηση στα κορίτσια σε μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (Bacchini, Affuso & Trotta, 2008).

Στοχοθεσία

Στόχος της παρούσας έρευνας θα αποτελέσει η διερεύνηση του ατομικού προφίλ των μαθητών που έχουν το ρόλο είτε του θύτη είτε του θύματος σε περιστατικά ενδοσχολικής βίας έτσι όπως αυτά έχουν παρατηρηθεί και καταγραφεί από τους εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε σχολεία της Αττικής. Ειδικότερα, η παρούσα έρευνα θα εστιάσει στους παράγοντες διαφορετικότητας που επηρεάζουν το προφίλ τόσο του μαθητή – θύματος όσο και του μαθητή – θύτη όπως βαθμίδα, οικογενειακό υπόβαθρο, αναπηρία, εθνικά χαρακτηριστικά, φύλο, ηλικία, σχολική επίδοση, ψυχολογικά προβλήματα, μαθησιακές δυσκολίες, προσπαθώντας να αναδείξει τους κύριους παράγοντες που δύνανται να συμβάλλουν στην εκδήλωση φαινομένων αποκλίνουσας επιθετικής συμπεριφοράς ή θυματοποίησης. Η ανάδειξη αυτών των παραγόντων θα οδηγήσει στην καλύτερη κατανόηση του φαινομένου, έτσι όπως αυτό εκδηλώνεται στο σύγχρονο ελληνικό δημοτικό σχολείο καθώς και στην στοχευμένη αντιμετώπισή του.

β. Στάδια υλοποίησης διδακτορικής διατριβής

1ο στάδιο

Μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας που αναφέρεται στην επιθετική συμπεριφορά και στη σχολική βία τόσο σε ελληνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Ανάπτυξη κατάλληλου ερωτηματολογίου το οποίο θα δοθεί προς συμπλήρωση σε σχολεία της Αττικής. Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο θα απαντηθεί από εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Οι ερωτήσεις θα αφορούν στη συχνότητα εμφάνισης περιστατικών σχολικής βίας, στη μορφή βίας που εκδηλώνεται καθώς και στα ατομικά χαρακτηριστικά που διαθέτουν οι μαθητές-θύτες και οι μαθητές-θύματα. Επιπλέον θα ζητώνται πληροφορίες που αφορούν στα στοιχεία του μαθητικού πληθυσμού και του σχολείου (περιοχή, οργανικότητα σχολείου, ποσοστό αλλοδαπών μαθητών, ποσοστό παιδιών με αναπηρία ή/ και προβλήματα συμπεριφοράς κτλ.) καθώς και οποιοδήποτε στοιχείο θεωρείται απαραίτητο για τη δόμηση της σύνθεσης του μαθητικού πληθυσμού.

2ο στάδιο

Διανομή ερωτηματολογίων σε σχολεία της Αττικής. Θα δοθεί έμφαση στη συλλογή δεδομένων από διαφορετικές περιοχές της Περιφέρειας Αττικής για ενίσχυση της ποικιλομορφίας του δείγματος. Συλλογή και ανάλυση δεδομένων.

3ο στάδιο

Εξαγωγή συμπερασμάτων. Σύγκριση των αποτελεσμάτων με αντίστοιχες διεθνείς έρευνες. Πρόταση στοχευμένης αντιμετώπισης του φαινομένου με βάση τα ευρήματα.

Παράπλευρο έργο

Στα πλαίσια της παρούσας έρευνας για τη σχολική βία, θα παρουσιαστεί ένα πρότυπο πρόγραμμα σχολικής διαμεσολάβησης, δηλαδή ειρηνικής επίλυσης των ενδοσχολικών συγκρούσεων, όπου λαμβάνουν ενεργό ρόλο οι μαθητές. Η σχολική διαμεσολάβηση αποτελεί μία εναλλακτική πρακτική επίλυσης μαθητικών συγκρούσεων και μέθοδο πρόληψης των φαινομένων σχολικής βίας ή εκφοβισμού (Γρηγοριάδου & Τέλλιου, 2016). Η εκπαίδευση στη σχολική διαμεσολάβηση αφορά στη διαχείριση των συγκρούσεων και στην εκμάθηση νέων δεξιοτήτων επικοινωνίας και συμπεριφοράς. Ειδικότερα, οι μαθητές λαμβάνουν το ρόλο του διαμεσολαβητή και προσπαθούν να επιλύσουν τις διαφορές των αντικρουόμενων πλευρών, ακολουθώντας συγκεκριμένα βήματα (Μπουρού & Αναγνωστοπούλου, 2019).

γ. Μεθοδολογία

Θα αναπτυχθεί κατάλληλο ερωτηματολόγιο καταγραφής των απόψεων των εκπαιδευτικών, το οποίο θα διανεμηθεί μέσω ηλεκτρονικής / διαδικτυακής πλατφόρμας σε σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης της Αττικής. Θα δοθεί έμφαση στην όσο το δυνατόν πληρέστερη ποικιλομορφία του δείγματος, διανέμοντας ερωτηματολόγια σε διάφορες περιοχές της Αττικής.

Για την ανάλυση των δεδομένων και την εξαγωγή συμπερασμάτων θα χρησιμοποιηθεί τα προγράμματα Excel και το SPSS.

δ. Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Γρηγοριάδου Ειρήνη και Τέλλιου Αθανασία (2016), «*Σχολική διαμεσολάβηση*» *Οδηγός για την επίλυση συγκρούσεων στο σχολείο από ομήλικους*. Θεσσαλονίκη : ANTIΓONH – Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης για το Ρατσισμό, την Οικολογία, την ειρήνη και τη Μη Βία // με την υποστήριξη του Ιδρύματος Χάινριχ Μπελ Ελλάδας.

Επιμορφωτικό υλικό για στελέχη εκπαίδευσης και εκπαιδευτικούς (2015), «*Εκπόνηση επιμορφωτικού εκπαιδευτικού ενημερωτικού υλικού και προγράμματος σπουδών επιμόρφωσης*» Αθήνα: Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου.

Κουράκης Νέστορας (2009), *Μορφές σχολικής βίας και δυνατότητες αντιμετώπισής της*, Συνέδριο για την 30ετηρίδα της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας, Αθήνα

Μπουρού Α. & Αναγνωστοπούλου Κ. (2019), *Η σχολική διαμεσολάβηση ως μέσο επίλυσης των ενδοσχολικών συγκρούσεων*, Πρακτικά 6ου Συνεδρίου “Νέος Παιδαγωγός”, 11& 12 Μαΐου 2019, Αθήνα, σελ. 2351-2355

Νικολάου Γ. (2004) , *Σχολικός εκφοβισμός και εθνοπολιτισμική ετερότητα στο ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΕΣ, ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ - ΕΝΤΑΞΙΑΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ*, *Πολιτεία*, σ.19

Παρατηρητήριο για τη βία στο σχολείο (2016), *Επίλυση συγκρούσεων στο Δημοτικό Σχολείο. Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού*, Κύπρος: Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Διεύθυνση Δημοτικής Εκπαίδευσης.

Χηνάς Π., Χρυσ αφίδης Κ., (2000), *Επιθετικότητα στο σχολείο - Προτάσεις για πρόληψη και αντιμετώπιση*, *ΥΠΕΠΘ*, ανακτήθηκε στις 8/9/2019 από <https://paroutsas.jmc.gr/agressiv.htm>

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Andreou, E. (2000). Bully/victim problems and their association with psychological constructs in 8 to 12 year-old Greek school children. *Aggressive Behaviour*, 26, 49- - 56.

Bacchini D., Affuso G. & Trotta T. (2008), Temperament, ADHD and peer relations among schoolchildren: The mediating role of school bullying, *Aggressive Behavior* 34(5):447-59

Boulton, M. J., Καρέλλου, Λανίτη, Μανούσου & Λεμονή (2001). Επιθετικότητα και Θυματοποίηση ανάμεσα στους μαθητές των Ελληνικών Δημοτικών Σχολείων. *Ψυχολογία*, 8, 12-29.

Olweus Dan (1978), “Aggression in the schools: Bullies and whipping boys”, Washington and London: Halsted Press

Pateraki Lena & Anastasia Houndoumadi (2001) Bullying Among Primary School Children in Athens, Greece, *Educational Psychology*, 21:2, 167-175

Smith & Schneider, Smith & Ananiadou (2004), The effectiveness of Whole – school antibullying programs: A synthesis of evaluation research, *School psychology review*, 33 (4) :547 -560